

ЕФЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТА АНДРАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЙ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗАПАСУ

THE EFFECTS OF PEDAGOGICAL AND ANDRAGOGICAL THEORIES IN THE SYSTEM OF TRAINING OF FUTURE RESERVE OFFICERS

На підставі теоретичного аналізу психолого-педагогічної наукової літератури та інформаційних ресурсів мережі Інтернет з'ясовано сутність ключових навчальних теорій, які забезпечують процес професійної підготовки майбутніх офіцерів запасу у вищих навчальних закладах. З'ясована суть принципів ключових навчальних теорій, які характеризують види, форми і методи ефективної організації професійної підготовки за результатами реалізації та професійного зростання майбутніх офіцерів запасу. На основі характеристики ключових принципів у статті розглядається пріоритетність використання взаємозв'язків педагогічних і андрагогічних теорій у форматі ефекту професійної підготовки майбутніх офіцерів запасу у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: педагогіка, андрагогіка, теорія, принципи, концептуально нове навчальне середовище, професійна підготовка, офіцер запасу.

На основе теоретического анализа психолого-педагогической, научной литературы, а также информационных ресурсов сети Интернет выяснена суть ключевых учебных теорий, обеспечивающих процесс профессиональной подготовки будущих офицеров запаса в высших учебных заведениях. Выяснена суть принципов ключевых учебных теорий, характеризующих виды, формы и методы эффективной организации профессиональной подготовки по

результатам реализации и профессионального роста будущих офицеров запаса. На основании характеристики ключевых принципов в статье рассматривается приоритетность использования взаимосвязей педагогических и андрагогических теорий в формате эффекта профессиональной подготовки будущих офицеров запаса в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: педагогика, андрагогика, теория, принципы, концептуально новая учебная среда, профессиональная подготовка, офицер запаса.

Based on theoretical analysis of psychological and pedagogical, scientific literature, as well as information resources of the Internet, the essence of key educational theories is provided, which provides the process of professional training of future reserve officers in higher educational institutions. The essence of the principles of key educational theories is described, which characterizes the types, forms and methods of effective organization of professional training on the results of implementation and professional growth of future reserve officers. On the basis of the characteristics of key principles, the article considers the priority of using the interconnections of pedagogical and androgical theories in the format of the effect of the training of future reserve officers in higher education institutions.

Key words: pedagogy, andragogy, theory, principles, concurrently new educational environment, professional training, reserve officer.

УДК 378:331.54]:355.23

Смирнов С.В.,
заслужений тренер України,
аспірант кафедри загальної педагогіки
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

Постановка проблеми у загальному вигляді. Задоволення загального спектру потреб в умовах сьогодення у секторі національної безпеки і оборони України вимагає від сучасних військових фахівців величезного обсягу різноманітних знань, що можливо лише за умови високого рівня професійної освіти. У цьому контексті професійна підготовка майбутніх офіцерів запасу в системі вищої освіти є важливим елементом загального розвитку обороноздатності держави.

Ю.М. Телелим, Ю.І. Приходько зазначають, що «сучасний етап розвитку світової цивілізації характеризується посиленням ролі військових факторів і подвійних стандартів у вирішенні міжнародних політичних, економічних, етнічних, міжконфесійних та інших явищ і конфліктів; посиленням неконтрольованої міграції населення; діяльності екстремістських, терористичних організацій; стрімким зростанням обсягів військово-наукових знань; пошуком, розробленням та випробуванням новітніх систем озброєння та військової техніки, принципів їх системного бойового застосування у конфліктних регіонах з наслідками та ознаками згубного руйнівного інфраструктур-

ного, соціального, економічного, науково-технічного та історико-культурного характеру» [13, с. 3].

Викладене актуалізує проблеми дослідження педагогічних умов професійної підготовки майбутніх офіцерів запасу з високим рівнем професійної компетентності, спроможних володіти ситуацією в умовах часткової або повної невизначеності, яка потребує від військового спеціаліста великої інтелектуальної напруги у різних видах сучасної збройної боротьби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Педагогічні умови застосування андрагогічної моделі навчання досліджували О. Вашук, Н. Дорошенко, Н. Черненко, О. Щербак. Андрагогічні доміанти в системі педагогічних наук вивчали Г. Герасимова, В. Демченко, Н. Ничкало. Особливості застосування педагогічних та андрагогічних моделей у професійній підготовці майбутніх фахівців досліджували О. Лисенко, Л. Лук'янова.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вирішення питань сучасної професійної підготовки офіцерів запасу у вищих навчальних закладах потребує переосмислення

мети, завдань і змісту підготовки в умовах взаємоінтегративних процесів педагогічних і андрагогічних теорій.

Такий підхід забезпечить якісну професійну підготовку майбутніх офіцерів запасу, здобуття ними теоретичних знань, практичних умінь та особистісно-орієнтованих компетенцій, а саме: прийняття обґрунтованих рішень; здатність до безперервного та активного навчання; уміння працювати в команді та у міжнародному контексті; лідерство, вільне компетентне спілкування; уміння налагоджувати стосунки з експертами інших галузей знань та інше.

Професійна підготовка майбутніх офіцерів запасу у вищих навчальних закладах буде ефективною за умов впровадження у систему сучасної військової освіти інтегративних форм організації педагогічних умов ефективного впливу на профільну підготовку майбутніх офіцерів запасу, які базуються на теоріях андрагогіки.

Формулювання цілей статті. Визначити ефекти сумісної здатності педагогічної і андрагогічної теорій навчання у процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів запасу у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на активні бойові дії, які протягом останніх чотирьох років відбуваються на сході нашої держави, у 2015 році зусилля Міністерства Оборони України були зосереджені в основному на реформуванні ключових пріоритетних питань сектору безпеки і оборони. Головним завданням є перехід до 2020 року усіх ключових функцій сил оборони до стандартів НАТО, що означатиме якісну трансформацію у діяльності Збройних Сил України. Сьогодні ж реформування перейшло на системний рівень. Змінам підлягають практично усі аспекти діяльності Збройних Сил України, включаючи збільшення кадрового резерву серед майбутніх офіцерів запасу, які проходять професійну підготовку в умовах вищих навчальних закладів.

Теорії навчання. У сучасних трактуваннях андрагогіки як науки про навчання і освіту дорослих єдності немає. Теза про те, що андрагогіка вийшла з педагогіки, суперечить науковим даним і фактам. Педагогіка започаткована від філософії. Її шлях становлення і розвитку був дедуктивним, тоді як головний шлях становлення андрагогіки був індуктивним і емпіричним. Педагогіка – нащадок німецької класичної філософії, тоді як андрагогіка – продукт руху робітників і освітніх асоціацій робітників кінця XIX – початку XX ст. Історичні і порівняльні дослідження показують, що педагогіка була і лишається наукою про навчання дітей. Спроби розширити предмет педагогіки до дорослого учня, на нашу думку, є неправомірними. Проте така ситуація довгий час залишалася незмінною в Радянському Союзі та

деяких інших країнах Східної Європи. Взагалі на сьогодні існує декілька підходів до визначення андрагогіки. Перший підхід базується на спрощуванні всіх підстав вважати андрагогіку самостійною наукою. Захисники цієї позиції вважають, що навчання і освіта дорослих – галузь дослідження, що належить наукам, які були сформовані раніше (соціологія, психологія, антропологія, економіка тощо). Прихильники другого підходу, насамперед американські дослідники, вбачають в андрагогіці в основному прагматичне і практичне значення, рецепти поведінки дорослого учня і викладача під час навчання. Третій підхід трактує андрагогіку як досить незалежну наукову дисципліну. Ця концепція одержала широку підтримку в центральній і східній Європі. Прихильники четвертого підходу розглядають андрагогіку не просто окремо від педагогіки, а вважають її, як і педагогіку, складовою частиною інтегральної науки про навчання і освіту людини протягом всього життя [12].

В офіційній інструкції Політики професійної військової освіти (ОРМЕР) Сполучених Штатів Америки від 29 травня 2015 року зазначається, що педагогічна теорія навчання є загальноприйнятною у закладах вищої освіти усього світу. Викладачі заздалегідь визначають, предмет вивчення, час і спосіб подання навчального матеріалу, а також з'ясовують, наскільки ефективно навчальний матеріал був опрацьований і засвоєний студентом. У педагогічному середовищі індивідуальні навчальні бажання студента помітно відсутні. Вони зовсім не враховуються на курсових потоках, тому що планування навчального процесу повністю залежить від викладача. Це не означає, що студенти не взаємодіють з викладачем, однак ця взаємодія виконана в межах терміну, мети і завдань, визначених викладачем. Проте педагогічна теорія не є настільки гнучкою, щоб задовільнити індивідуальні потреби різносторонніх груп у середовищі військових студентів. У деяких випадках студенти потребують конкретного тривалого інструктажу та керівництва, тому цей підхід є ефективним, а інколи й необхідним. Але у дорослому навчальному середовищі ми повинні застосовувати більш андрагогічний або змішаний з андрагогічною теорією підхід [11].

Вивчення науковометодичної літератури свідчить про те, що сучасні дослідники розглядають андрагогіку як самостійну науку і наукову дисципліну, область наукового знання і галузь педагогічної науки, сферу соціального знання і гуманітарну сферу знання [6, с. 11]. Андрагогіка покликана з'ясувати психологопедагогічні закономірності, соціальні й психологічні чинники ефективності освіти, навчання і виховання дорослих; розробляти методи, системи навчально-виховної роботи з окремими особами і групами у віці від 18–20 років до поважного віку, врахову-

ючи своєрідність педагогічних ситуацій: сформованість особистості в дорослих, наявність у них життєвого досвіду, культурні, освітні, професійні запити, переважання самоосвіти та самовиховання [3, с. 22].

Джо Рейнольдс зауважує, що в основу андрагогічної теорії покладена модель спільного планування навчального процесу з метою визначення потреб студентів у знаннях [10]. У даному контексті автор визначає основні фактори андрагогічної теорії, які впливають на навчання:

- 1) студенти усвідомлюють переваги навчання;
- 2) студенти здатні до самостійного навчання;
- 3) досвід студентів допомагає у навчанні;
- 4) пластичність навчального середовища;
- 5) пристосовані стилі навчання;
- 6) студенти вмотивовані.

Професор Ділейн Р. Свенсон звертає увагу на нейропластичні особливості факторів впливу андрагогічної теорії у процесі навчання. Нові ідеї або концепції мають бути пов'язані з тим, що вже відомо, тому що нашому мозку простіше поєднати нові ідеї з наявними знаннями в нейронних мережах. Це як різниця між добудовою наявної мережі та побудовою нової мережі. Чому ми робимо одні й ті самі помилки знову й знову? Зафіксовані в мережі нейронів головного мозку, вони закріплюються щоразу, коли повторюються. Важливо зосередитись на правильних рішеннях та побудувати в нейронних мережах нові зв'язки, які є правильними. Мозок здатний швидко та ефективно обробляти візуальні дані на основі безпосереднього зв'язку з нейронними мережами, тому слова запам'ятовуються з меншою ймовірністю. Якщо ви можете висловити думку на основі життєвого досвіду за допомогою візуалізованих знань – так і зробіть. Навчальне середовище створює інстинктивну реакцію «до чогось» і «від чогось». До чогось: реакція, яка приймає нову інформацію. Від чогось: реакція, яка є захисною та несприятливою. Фактори, що викликають реакцію «до чогось» чи «від чогось» [4]:

- нові люди, знання, місце;
- розуміння мови, прикладів, історій;
- загальне враження про навчальне середовище;
- ставлення та прийняття викладача;
- страх.

У пристосуванні стилів навчання важливими є такі моменти:

1. Підхід до навчання:
 - учні, які зосереджуються на загальній картині;
 - учні, які зосереджуються на деталях.
2. Вподобання з огляду на методи навчання:
 - візуальні (картинки, слова, діаграми);
 - слухові (слухати пояснення);
 - кінестетичні (виконувати дії).

Дослідження показують, що студентів мотивують ентузіазм викладачів; релевантність матеріалу; організація курсу; належний рівень складності; активне залучення; різноманітність; взаєморозуміння між студентами та викладачем.

Це більш інтерактивний навчальний підхід порівняно з підходом реактивного навчання педагогіки. Це також підвищує ефективність навчального процесу шляхом включення студента до організації і планування навчального процесу з урахуванням індивідуальних потреб студента. Деякі припущення цієї моделі полягають у тому, що дорослі студенти в змозі визначити, чого їм потрібно навчитись, а тому візьмуть на себе ініціативу вивчити необхідний матеріал, досягнути бажаної майстерності та поведінки. На противагу педагогічній теорії, андрагогічний підхід враховує попередній досвід студента у процесі професійної підготовки. В андрагогічній теорії намагаються визначити конкретні проблеми студента та набір необхідних завдань, які вони хочуть вирішувати в навчальному процесі. Ці основні припущення мотивують до знань та досягнення основної мети [9]. Тим не менше, одна лише андрагогіка не є відповіддю вимогам якісної професійної підготовки майбутніх офіцерів запасу. Спільна професійна військова освіта вимагає свідомого та цілеспрямованого поєднання педагогічної та андрагогічної теорій, які будуть ефективними за їх обопільного застосування.

Практичне застосування. У процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів ВПС США навчально-тренувальне командування Air Education and Training Command (AETC) обговорило проблеми сучасного військового навчального середовища, визначивши необхідність і можливості трансформації навчального процесу у новому форматі. Ці виклики були зумовлені вимогами працювати найближчим часом із значно меншими затратними ресурсами внаслідок обмеженого фінансування, але водночас залишатись високоефективними у процесі професійної підготовки майбутніх військових фахівців у військовому освітньому середовищі. Зміни включили оновлення застарілих навчальних моделей, процесів, політики та інших процедур. Основні ідеї, які були використані у цьому баченні, полягали у побудові концептуально нового навчального середовища [1]. Це зокрема:

- 1) адаптоване навчальне середовище;
- 2) навчальне середовище є ефективним у проведенні валідованого навчання, відповідаючи основній меті, часу професійної підготовки та мінімізації витрат;
- 3) стандартизація технологій навчання за професійним спрямуванням;

4) навчання доступне у будь-який час і в будь-якому місці;

5) студенти несуть відповідальність за власне навчання;

6) програма навчання є більш інтерактивною, самостійною і спрямована на бажаний результат.

Військові фахівці ВМС США зауважують, що в ідеях побудови концептуально нового навчального середовища, визначених АЕТС, відображається змішана модель педагогічного і андрагогічного підходів. Перший принцип розглядає важливість адаптації для навчального середовища, у якому існує прагнення створити відповідний психологічний і організаційний мікроклімат, який сприятиме навчанню [2].

Спеціалісти екологи та соціальні психологи також надали цінну інформацію про наслідки фізичних властивостей оточуючого середовища, необхідного для якісного навчання. Як люди, ми вимагаємо адекватних температурних умов, вентиляції, належного харчування, кімнат відпочинку, зручних сидінь, належного освітлення, чіткої акустики та візуалізації. Крім того, формування навчального середовища буде більш ергономічно дружнім завдяки відповідному дизайну приміщень, що безпосередньо позитивно впливатиме на загальний настрій у навчальному колективі. Наприклад, добре спроектований план навчальних класів з яскравим кольором спонукатиме до веселого, оптимістичного настрою, тоді як звичний план приміщень з темними нудними кольорами викликають зворотне [5, с. 117]. Організаційний і психологічний мікроклімат навчального середовища є прямим відображенням того, наскільки високо навчальний заклад цінує професійний розвиток своїх студентів [5, с. 120].

Другий принцип – принцип концептуально нового навчального середовища – реалізується в умовах інтеграції та консолідації ресурсів навчальних закладів, установ, організацій військової освіти. Дані умови мінімізують витрати на персонал, скоротивши надлишкові посади, експлуатаційні витрати та витрати на технічне обслуговування [8].

Третій принцип – принцип стандартизованих технологій – «не є ані панацеєю, ані основою, проте він є необхідним, оскільки може бути використаний для того, щоб зробити навчальний зміст більш оперативно актуальним, зацікавленим, індивідуально адаптованим та доступним» [1]. Наразі існують можливості, що дозволяють практично забезпечувати професійну підготовку через віртуальну освіту у будь-якому місці в усьому світі. Подібна розгалужена інфраструктура та її доступність мають бути пріоритетними, оскільки ця технологія підтримує професійну підготовку майбутніх фахівців коштом скорочення фінансових ресурсів [5].

Четвертий принцип вимагає передбачати мінливі навчальні потреби студентів та мобільності викладачів за необхідністю.

П'ятий і шостий принципи пов'язані між собою і залежать від індивідуальної відповідальності студентів за власне навчання. На перший погляд здається, що за своїм характером це повністю андрагогічний підхід, однак реальний навчальний процес та індивідуальні можливості будуть різними. Ці принципи вимагають достатнього рівня зрілості і професіоналізму. На жаль, ці риси потребують певного часу і досвіду, тому навчальне середовище повинно залишатись досить гнучким для збереження здатності адаптувати навчальні можливості у процесі професійної підготовки майбутніх військових фахівців.

Лемейський Центр Доктрини ВПС США стверджує, що «свідомий процес» поєднання академічної освіти, навчальних тренінгів та професійного досвіду з метою отримання належної кваліфікації та компетенції – є ключовим елементом педагогічних умов професійної підготовки майбутніх військових фахівців [7]. Застосовуючи принципи концептуально нового навчального середовища, ми можемо розглядати його як якісний навчальний процес, у якому реальний професійний досвід, поєднуючись з академічною освітою та навчальними тренінгами, дає професійно спрямований кумулятивний ефект розвитку майбутніх військових фахівців, які володіють тактичними знаннями, оперативною компетенцією та стратегічним баченням, для виконання службово-бойових завдань за призначенням.

Військова освітня політика (OPMER) США заявляє про спільну професійну військову освіту підгрупи професійної військової освіти. Вона також заявляє: «професійна підготовка військового лідера XXI століття є продуктом навчального континууму, що складається з професійної підготовки до оперативної діяльності на основі досвіду, освіти та саморозвитку з метою отримання найбільш професійно необхідних фундаментальних компетенцій, а саме: критичного і стратегічного мислення» [11].

Висновки і пропозиції. Професійна військова освіта повинна бути спрямована на розвиток позитивних здібностей, професійних навичок, компетенцій ефективного керівництва, грамотного управління, стратегічного мислення.

Методи навчання і виховання майбутніх офіцерів запасу у вищих навчальних закладах мають значний вплив на якість професійної підготовки кожної окремої військово-облікової спеціальності, що своєю чергою впливає на загальну ефективність військової освіти. Через це в процесі організації і формування педагогічних умов професійної підготовки важливо розуміти необхідність використання взаємозв'язків педагогічних і андрагогічних теорій навчання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Air Education and Training Command, An AETC Vision for Learning Transformation, (28 February 2013), URL: <http://www.aetc.af.mil/About-Us/Fact-Sheets/Display/Article/261022/aetc-white-paper/> Accessed 15 June 2018.
2. America's Navy forged by the sea, Available at: <http://www.navy.mil/navydata/organization/org-top.asp> [Accessed 15 June 2018].
3. Boltivec' S.I. (2008), *Andragogika Andragogy*, Encyclopedia of Education APS of Ukraine, p. 22.
4. Dileen R. Svenson. «Factors influencing learning», URL: <http://justicelawdep.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/04/5.pdf> [Accessed 15 June 2018].
5. Knowles, Malcolm S., Holton, Elwood F., and Swanson, Richard A., *The Adult Learner*, 7th Ed., New York, New York: Routledge, 2012.
6. Kukuyev A. I. (2009), *Andragogicheskiy podhod v pedagogike [Andragogical approach in pedagogy]*, RostovnaDonu: IPO PI SFU, P. 328.
7. Lemay Center for Doctrine, Air Force Doctrine Document Annex 1-1, Force Development. Maxwell AFB, AL: Air University, 15 December 2014.
8. Officer Training School sets one curriculum for all Cadets, retrieved 30 August 2015, Available at: http://www.airforcetimes.com/story/military/careers/air_force/officer/2015/02/24/for-active-guard-reserve-one-officer-training-class/23934597/ [Accessed 15 June 2018].
9. Organization «Who we are», Available at: <http://www.army.mil/info/organization/> [Accessed 15 June 2018].
10. Reynolds, Joe., *From Pedagogy to Heutagogy: A Teaching and Learning Continuum* (lecture, Air Command and Staff College, Maxwell AFB, AL, 23 September 2015).
11. Staff Instruction 1800.01E, Officer Professional Military Education Policy (OPMEP), 29 May 2015, Available at: https://archive.org/stream/Officer-Professional-Military-Education-Policy-29-May2015/Officer%20Professional%20Military%20Education%20Policy,%2029%20May%202015_djvu.txt, [Accessed 15 June 2018].
12. Studios. «Differences between andragogical and pedagogical systems of learning», Available at: http://studopedia.com.ua/1_192719_vidminnosti-andragogichnoi-ta-pedagogichnoi-sistem-navchannya.html, [Accessed 15 June 2018].
13. Telelym V.M. (2013), *Viyskova osvita v systemi oboronzdatnosti derjavy: problemy, svitovi ta nacionalni tendencii rozvytku. Military education in the system of defense capabilities of the state: problems, world and national trends of development*, Military education, No 2, pp. 3–19.